

sa sličnom analizom u srpskoj književnosti dr. Miroslava Volfa o Šantićevom vjerskom pjesništvu. Pojavu knjige Drage Šimundže Đurić ocjenjuje kao »svojevrni [...] kulturni događaj u Hrvatskoj« (str. 353). Knjigu Adnana Silajdžića promatra kao objektivno sagledavanje povijesti islama i kršćanstva koji se susreću u Europi, ističući kako prigovor ovom djelu može doći samo od onih koji »ne osećaju ljubav prema istini kao takvoj« (str. 353).

Nakon što se sagleda cjelina časopisa »Bosna franciscana«, ostaje dojam kako se radi o časopisu koji je vjeran temeljnim vrijednostima kršćanstva, ali koji te vrijednosti osim na deklarativnoj razini prihvaćanja provodi u djelo na svojim stranicama tako što donosi tekstove koji promiču ideje suživota i tolerancije. Ovaj časopis ima svoju ulogu u očuvanju prisutnosti hrvatskog jezika i kulture na području Bosne i Hercegovine, pri čemu je otvoren i za sve druge narode Bosne i Hercegovine. Bavljenjem temama iz kulture i povijesti Hrvata Bosne i Hercegovine »Bosna franciscana« nas upoznaje s dijelom hrvatske baštine izvan teritorija Republike Hrvatske.

IVANA SKUHALA KARASMAN

Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža

Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža publikacija je tematski i sadržajno širokog znanstvenog i stručnog raspona. Od prvoga (1991) do zaključno desetog sveska, *Radovi* izlaze u pet razdjela: za enciklopediku, prirodne i tehničke znanosti, društvene i humanističke znanosti, umjetnost i za sport. Svesci svakoga razdjela imaju uz opću i vlastitu numeraciju kojom je označena svaka knjiga *Radova*. Časopis je pokrenut zbog prinosa znanstvenom području leksikografije i enciklopedike, a prilozi su rezultat znanstvenoleksikografske obrade.

Znanstveni skup *Suvremena znanost i enciklopedije*, u organizaciji Leksikografskog zavoda *Miroslav Krleža*, održan je 5. i 6. listopada 1990. u Zagrebu, u povodu 40. obljetnice LZMK-a. Na tom su skupu razmatrana relevantna pitanja enciklopedike i leksikografije kroz višestoljetnu njihovu baštinu. Javnost je upoznata s teorijskim i praktičnim problemima pisanja, obrade, prikupljanja podataka, izrade enciklopedija, leksikona, atlasa, ujedno i s informacijama o novim elektroničnim obradama tih izdanja.

Cilj spomenutog znanstvenog skupa bio je problematizirati pitanja enciklopedike i leksikografije te podastrijeti zbir ukupnih znanja kroz nacionalnu i svjetsku enciklopedijsku baštinu.

Časopis *Radovi* imao je višestruke ciljeve, ali prije svega prikaz posredovanoga enciklopedijskog znanja o svijetu, problematiku pojedinih struka, nazivlja, kao i znanstvenih temelja enciklopedike i leksikografije.

Radovi br. 1, sv. 1, 1991, razdjela za leksikografiju, enciklopediku i informatiku (gl. ur. Lj. Schiffler, a glavni i odgovorni urednik svih razdjela – D. Brozović), objelodanjuju radove znanstvenog skupa *Suvremena znanost i enciklopedije*. Uz uvodnu riječ Lj. Schiffler (predsjednice Organizacijskog odbora znanstvenog skupa), broj donosi raznovrsnu tematiku o enciklopedizmu kao književnoj i kulturnoj povijesti (R. Katičić), o znanstvenoj spoznaji i enciklopedijama (Lj. Schiffler), razvitku enciklopedike (A. Vujić), francuskim enciklopedistima i Ruđeru Boškoviću (I. Supek), raspravu iz povijesti hrvatske nacionalne enciklopedije (M. Švab), o Maruliću i hrvatskoj biografici (J. Bratulić), o enciklopedizmu Miroslava Krležu (V. Visković i S. Vereš), o stručnim i općim enciklopedijama (I. Padovan, V. Dugački, S. Triva, A. Lah, I. Gostl, T. Ladan, D. Štefanović, Z. Jakobović, P. Nushi) te o informatizaciji (N. Prelog).

Svi sudionici dali su znanat prinos svojim priložima, širokom rasponu problematike enciklopedizma i leksikografije. Interdisciplinarnost kao obilježje ovoga znanstvenoga skupa donijela je nove spoznaje i pokrenula mnoga pitanja, ujedno osnaživši samosvijest u prosudbi vlastitoga u svjetskoj baštini.

Radovi br. 2, sv. 2, 1992, razdjela za leksikografiju, enciklopediku i informatiku (gl. ur. Lj. Schiffler), donosi tematski bogate rasprave o istraživanjima na području hrvatske filologije, književne povijesti i anglistike (I. Gostl), o temeljnoj koncepciji religijskog leksikona (D. Brozović), o transkripciji stranih osobnih i zemljopisnih vlastitih imena u izdanjima LZ (D. Brozović i A. Kovačec), referativnim djelima u srednjovjekovnoj Hrvatskoj (A. Stipčević). Ovaj je broj posvećen i obljetnici Mate Ujevića, utemeljitelja suvremene hrvatske enciklopedike (M. Švab) te 150. godišnjici Matice hrvatske (D. Jelčić). Recenzije, prikazi i osvrti vezani su uz neka izdanja rječnika, enciklopedija i leksikona.

Radovi br. 3, sv. 1, 1993, razdjela za prirodne i tehničke znanosti (gl. ur. D. Štefanović), vezan je uz znanstveni skup *Hrvatski prirodoslovci 2*. On donosi rasprave i članke s područja metrologije, o višestoljetnim korijenima hrvatskoga mjeriteljskog nazivlja (Z. Jakobović), o sadržaju »Atlasa Europe« (M. Klemenčić), razvitku visokoškolske izobrazbe i znanstvenoistraživačkom radu u Sisku (D. Maljković), o zoološkim djelima Dubrovčanina, liječnika Petra Doderleina (J. Šikić), o počecima proizvodnje lokomotiva u Hrvatskoj vezanoj uz znanstveni rad prof. J. Serdara (D. Štefanović). U priložima znanstvenoga skupa izložene su teme i rezultati spoznaja o mnogim hrvatskim prirodoslovcima (M. Demerecu, A. Mohorovičiću, Z. Majerskom, D. Blanuši, M. Kišpatiću, R. Visianiju, S. Brusini, J. Lončaru, I. Horvatu, Ž. Lovriću, S. Bertoviću, B. Vrtaru), vrsnih autora (D. Šerman, D. Skoko, V. Dugački, N. Trinajstić, V. Devidé, M. Tarle, A. Getliher, J. Balabanić, V. Muljević, R. Domac, M. Rac, A. Ž. Lovrić, K. Gamiršak Šnidaršić).

Valja istaknuti prilog o hrvatskim prirodoslovcima i o Hrvatskoj – novoj europskoj državi te sjećanje na Lj. Grlića, dugogodišnjeg urednika LZMK, uz vrednovanje ukupna njegova znanstvenog i stručnoga rada (Z. Jakobović).

Radovi br. 4, 1995, razdjela za društvene i humanističke znanosti (ur. V. Visković), vezan je posebno uz krležološke teme kao što su nacionalno pitanje, Krležin dramski opus, političke impresije u »staroga i novoga Krležu« (Z. Kravar, B. Sen-

ker, V. Bogišić, D. Kapetanović). Nadalje su to raznovrsne studije i rasprave o glagoljskim lucidarima pa sve do Hrvatske enciklopedije, o opusu V. Mažuranića, životu i djelu I. Goluba, o D. Jarnević, o demonima vlasti, idejama ustaškoga pokreta i njihovu tumačenju u djelima ideologa i književnika, o oblicima otpora balkanskih muslimana reformama Carigrada (I. Gostl, I. Pranjković, A. Tamarut, D. Detoni-Dujmić, V. Visković, B. Donat, I. Pederin). Nadalje tu su osvrti i prikazi nekih značajnih izdanja, primjerice »Atlasa« (P. Jordan), leksikografske građe »Grobničkoga biografskog leksikona« (P. Strčić, I. Lukežić), suradnje uredništva »Atlasa Europe« i međunarodne Jedinice za granice sveučilišta u Durhamu (M. Klemenčić).

Radovi br. 5, sv. 3, 1996, razdjela za leksikografiju, enciklopediku i informatiku (ur. Lj. Schiffler, I. Gostl, Z. Jakobović, T. Macan, N. Prelog), donose rasprave i članke o B. Šuleku kao ocu hrvatskog znanstvenog nazivlja (I. Gostl), o V. Golubu i B. Šuleku i njihovu geometrijskom nazivlju u 19. st. (S. Kutleša), o mjeriteljskim pojmovima u »Gazofilaciju« I. Belostenca (Z. Jakobović), o Krležinim autorskim priložima u enciklopedijama (V. Visković). Prilog bibliografiji Z. Herkova (M. Švab), s temeljitim prikazom multidisciplinarnе djelatnosti ovog istaknutog hrvatskog historioografa i njegovom prinosu hrvatskoj novovjekovnoj povijesti. Nadoknađen je propust domaće kulturne i znanstvene javnosti (izuzev obavijesti Braće Hrvatskoga zmaja, o njegovoj smrti): upozoriti na gubitak ove značajne ličnosti. Upozorivši na zadatke koji tek predstoje, potpun pregled njegove ostavštine, brigu o objavljivanju rukopisa, autor je popis Herkovičevih radova (1931 – 1992) sačinio na temelju niza izvora, kataloga, periodike, časopisa, domaćih i stranih bibliografskih pregleda.

U recenzijama, prikazima i osvrtima zastupljene su teme o flogistonskoj teoriji u Hrvata S. Paušek-Baždar, nadalje o Josipu Neustaedteru, banu Jelačiću i događajima u Hrvatskoj od 1848. te suvremenije teme o hrvatskoj leksikologiji i leksikografiji, prvim elektroničkim publikacijama LZMK (N. Trinajstić, V. Geiger, Z. Meštrović, N. Prelog).

Među priložima ističe se prikaz lika i djelatnosti slabo poznatog proučavatelja kulture Hrvata u Mađarskoj F. Ž. Donadinija, istaknute ličnosti iz baštine zapadno-ugarskih Hrvata (S. Krpan).

Radovi br. 6, sv. 4, 1997, razdjela za leksikografiju, enciklopediku i informatiku (ur. Lj. Schiffler, I. Gostl, Z. Jakobović, T. Macan, N. Prelog), donose različite rasprave: o terminologiji humanističkih znanosti u hrvatskoj leksikografiji XVIII. st. (J. Vončina), o normiranju dubrovačkih imena i prezimena iz povijesnih vrela (N. Vekarić), o Zoch-Mencinovoj »Hrvatskoj enciklopediji« (I. Gostl), medicini u Ujevićevoj »Hrvatskoj enciklopediji« (V. Dugački), o novijoj bibliografiji bačkih Hrvata (A. Sekulić), o obiteljima iz Cresa (N. Lučić), priložima za historijat »Tehničke enciklopedije« (R. Marušić), funkciji umjetnosti u sakralnom prostoru (T. Premerl), o vezama Igora Horvata i Martina Meršića sa starom domovinom (S. Krpan), o kompjutorizaciji leksikografije, semantičkim restrikcijama (J. Šonje), te članke *In memoriam* – P. Tijanu i S. Antoljaku (M. Švab).

U rubrici građa A. Jembrih, kao prilog povijesti hrvatskih gramatika piše o hrvatskoj početnici s latinsko-hrvatsko-njemačkim rječnikom iz 1756. uz pretisak

te početnice (»Libellus alphabeticus cum... vocabulario brevi Latino, Illyrico, Germanico«).

Za buduće proučavatelje hrvatske glagoljice posebno je važan kritički osvrt D. Brozovića o »Leksikonu hrvatske glagoljice« J. Bratulića, koji ukazuje na određene propuste, ali i pozitivnosti i specifičnost obrade spomenute problematike.

Radovi br. 7, 1998. i br. 8, 1999, razdjela za leksikografiju, enciklopediku i informatiku (ur. J. Šentija), donose marginalije M. Krleže uz tekstove za »Opću enciklopediju« (br. 7 A-Đ, br. 8 E-Ž). U predgovoru ovih dvaju brojeva J. Šentija piše o tome kako su nastale marginalije uz tekstove koje je Krleža recenzirao, opaske i sugestije koje je *ad hoc* diktirao. Opaske se odnose na sadržaj prvog izdanja »Enciklopedije Leksikografskog zavoda« (1955–64), a manjim dijelom na sadržaj trećeg izdanja (1977–82). Iz marginalija imamo uvid u živo Krležino sudjelovanje u svim uredničkim i tehničkim poslovima leksikografskog rada, o prosudbama abecedara, specifičnim problemima struke, posebne problematike nekih članka i dr. Krležine upute i sugestije bitno su utjecale na konačan sadržaj edicije, a ujedno svjedoče i o njemu kao erudit i polihistoru.

Radovi br. 9, sv. 7, 2000, razdjela za leksikografiju, enciklopediku i informatiku (ur. Lj. Schiffler, Z. Jakobović, T. Macan, N. Prelog, S. Ravlić), tematski i sadržajno su raznoliki. To su rasprave i članci o pomorskom nazivlju u rječniku »Blago jezika slovinskoga« Jakova Mikalje (D. Gabrić-Bagarić), o Plantićevoj latinsko-hrvatskoj gramatici, II dio. 1774. (A. Jembrih), o razumijevanju jezika i filozofijskog nazivlja u J. Stadlera (Ž. Pavić), o monogramiranju hrvatske latinice (V. Putanec). Nadalje su to članci i rasprave o problemima jezikoslovlja, kulture, umjetnosti, politike i društva (J. Šonja, T. Dobričević, Z. Jakobović, S. Matković, I. Pederin, V. Visković, T. Premerl).

Zastupljeni su i članci pisani *In memoriam* I. Gostlu, M. Draženu-Grmeku, M. Švabu, H. Požaru (D. Brozović, V. Dugački, N. Lučić, Z. Jakobović).

U rubrici recenzija, prikaza i osvrt a riječ je o »Rječniku hrvatskoga jezika« (R. Katičić), o knjizi Ž. Muljačića »Das Dalmatische: Studien zu einer untergegangenen Sprache«, I. Pranjkovića »Hrvatski jezik i franjevci Bosne Srebrene«, S. Sambunjaka »Gramatofija Konstantina filozofa Solunskoga« (R. Katičić, L. Sočanac, I. Markešić, D. Gabrić-Bagarić).

Posljednji izašli svezak *Radova* br. 10, 2001, razdjela za leksikografiju, enciklopediku i informatiku (ur. Lj. Schiffler, Z. Jakobović, T. Macan, N. Prelog, S. Ravlić) ujedno je *Zbornik znanstvenog skupa u povodu obilježavanja 50. obljetnice Leksikografskog zavoda*.

Zbornik ovih radova tematski je grupiran u deset cjelina:

Uloga Leksikografskog zavoda i doprinos Miroslava Krleže i Mate Ujevića razvoju enciklopedike i leksikografije. To su rasprave o 50 godina rada LZ, o »Općoj enciklopediji«, o genezi Krležina enciklopedizma, o ulozi Miroslava Krleže u formiranju redakcije »Medicinske enciklopedije« te o Krleži i društvenim znanostima, znanosti i politici u EJ.

Ovi prilozi osvrću se općenito na LZ kao nositelja enciklopedijsko-leksikografskog rada i izdavaštva, analizirajući društveno-političke prilike u kojima su nastajala ta djela, te posebice Krležinu ulogu i prinos rečenomu.

Autorsko pravo u enciklopedičkom i leksikonskom radu. Ova druga tematska cjelina razmatra teme o ustavnim odredbama i autorskim pravima u enciklopedijskom i leksikografskom pravu (J. Crnić, I. Gliha, I. Henneberg, V. Pezo).

Tematska je cjelina *Enciklopedije i leksikoni u Hrvatskoj*, koja prezentira najznačajnije prinosе o pojavi prvih enciklopedija, posebno o aristotelovsko-skolastičkoj tradiciji enciklopedizma i stvaranju temelja enciklopedizma kao novovjekovne paradigme mišljenja, primjerice Pavla Skalića (Lj. Schiffler) te drugih hrvatskih i europskih mislitelja XVI. st. Drugi su prilozi o kontekstu u obradi biografske građe u trima enciklopedijama, o medicini, farmaciji, kemiji, posebno o bačkim Bunjevcima u »Hrvatskoj enciklopediji«, o poredbenim analizama nekih natuknica u HBL-u i »Leksikonu pisaca Jugoslavije«, o glazbenoj umjetnosti i muzikološkim pogledima (V. Bogišić, V. Dugački, Z. Jakobović, D. Štefanović, T. Žigmanov, N. Lučić i B. Kragić, E. Stipčević).

Enciklopedije i nove (informacijske) tehnologije u prilogima D. Borasa i N. Preloga obrađuju probleme enciklopedija budućnosti i znanja u novim medijima, o Mreži (Internetu), CD i DVD diskovima i o budućim još sofisticiranijim medijima za pohranu podataka, uz zaključak kako bi enciklopedije trebale biti i izvor novih znanja, centar za učenje, a ne samo pohrana podataka.

Tematska cjelina *Znanstvena terminologija u enciklopedičkim i leksikografskim izdanjima* obuhvaća raznolike priloge o onomastici u hrvatskoj leksikografiji, o hrvatskom pomorskom nazivlju u enciklopedijskim i leksikonskim izdanjima te o mogućem rješenju nekih termina unutar botanike i zoologije (D. Brozović-Rončević, T. Delibašić, R. Lučić).

Cjelina *Jednojezični i višejezični rječnici u Hrvatskoj* sadrži priloge o problematici i koncepciji raznih rječnika, kao npr. Benešićevu, osmojezičnom, njemačko-hrvatskom i hrvatsko-njemačkom s područja elektronike te o principima izrade hrvatsko-ukrajinskog rječnika (I. Pranjković, T. Ladan, V. Muljević, B. Antoljak i V. Mojsejenko).

Tema *Normiranje jezika u enciklopedičkom i leksikografskom radu* problematizira pitanja transliteracije i transkripcije u »Hrvatskoj enciklopediji«, etimologije te kratica u izdanjima LZMK-a (D. Brozović, R. Katičić, A. Gluhak). Istaknut je problem pisanja stranih vlastitih imena, kao i zemljopisnih podataka te se podastiru iscrpne upute i rješenja: originalno pisanje za jezike što se pišu latinicom, originalna verzija za nelatinička pisma, znanstvena transliteracija s nelatiničkih pisama, domaća službena latinička grafija, npr. japanska, kineski *pinyin*, domaći izgovorni oblik od strane »latiničke jezike«, znanstvena fonetska transkripcija originalnoga izgovora, domaća ili međunarodna.

Tematski krug *Hrvatska bibliografija* obuhvaćen je prilogima o Hrvatskoj retrospektivnoj bibliografiji knjiga 1835 – 1940, o tekućoj nacionalnoj bibliografiji monografija u NSK (povijesni pregled i izrada niza A), bibliografiji članaka, o katalogu bibliografije periodike LZMK-a 1950 – 1971, (S. Harni, I. Pažameta, B. Sorokin, T. Murati, M. Švab). Razmatraju se pitanja kriterija, potpunosti građe i bibliografskog opisa te se s tog stajališta nastoji objektivno prosuditi o vrijednostima i nedostacima toga rada. Glede sadržaja bibliografije ističu se rezultati i kulturno-

povijesni dosezi te izvori bibliografske građe. Raspravlja se o zadaćama i vrstama bibliografija, kao i mogućnostima razvoja bibliografije.

Kartografska izdanja u Hrvatskoj reflektiraju o kartografiji i kartografima u LZ (M. Klemenčić i Ž. Richter-Novosel), donose pregled pedesetogodišnje kartografske djelatnosti LZMK-a kao i uvid u organiziranje kartografskoga odjela.

Hrvatska u stranim enciklopedičkim i leksikografskim edicijama donosi neke uvide u odraz hrvatskog osamostaljenja u francuskim leksikonima (Ž. Klaić), posebno se osvrćući na to kako se osamostaljenje Hrvatske odrazilo na obradu zemljopisnih i povijesnih pojmova u vezi s njom, te se zaključuje da su se odgovarajuće preinake dogodile, ali još postoje primjeri neodgovarajućih ispravaka.

U napomeni ovom svesku D. Boras ističe: »Leksikografski zavod Miroslav Krleža objavljuje deseti svezak Radova Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža, s prilogima Znanstvenoga skupa u povodu 50. obljetnice Leksikografskog zavoda, održanoga 13–14. listopada 2000. u Zagrebu, kao posljednji svezak Radova, sa znatnim zakašnjenjem. Zbornik znanstvenoga skupa kakav se donosi bio je pripremljen u drugoj polovici 2001, ali je tada organizacijski i stručni sustav Leksikografskog zavoda ušao u temeljno restrukturiranje, s donošenjem posebnoga Zakona o Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža. Kao nacionalni nositelj leksikografske djelatnosti Leksikografski zavod je u skladu sa zakonom i prema novome programskom okviru, redefinirao svoje projekte, pa je umjesto Radova pokrenuo znanstveni časopis »Studia lexicographica«, s ciljem znanstvene i stručne rasprave metodološke osnove i prinosa u leksikografiji.«

Prvi broj časopisa »Studia lexicographica«, god. 1 (2007), br. 1 (1), tiskan je 2008, nastavlja s objavljivanjem prinosa razvoju specifičnoga znanstvenoga područja leksikografije i enciklopedike.

Zaključili bismo da se u brojnim člancima *Radova* obrađuje pitanje zastupljenosti pojedinih znanosti u enciklopedijskim i leksikonskim izdanjima Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža. Zastupljenost humanističkih i društvenih znanosti prema prirodnim znanostima u omjeru je 2:1, ali ne zbog toga jer se prirodnim znanostima posvetilo manje pozornosti ili prostora, već zbog toga što je brzina promjena česta u prirodnim znanostima. Znanost je aktivnost, aktivnost kao metoda, pa se nameće potreba barem u prirodnim znanostima za bržim/kraćim edicijama, jer suvremeno je prirodoslovlje regulacijski mehanizam povijesti. Ako se odnos čovjeka i prirode testira pojmom ljudske slobode (svjedoci smo uništenja okoliša koji okreće neprijateljsko lice čovjeku), rastuća devastacija i želja za pokoravanjem prirode, često je u raskoraku s ponuđenim dobrobitima prirode. Ali čovjeku je ostala još mnoga zadaća, prisjetimo se konstatacije Francisa Fukuyame: »Koncept kraja povijesti ne znači i kraj povijesnih događanja« (F. F. *The End of History?*, u: *The Natural Interests*, 1989, vol. 16, str. 3).

Istaknimo drugu ne manje važnu temeljnu zadaću časopisa *Radovi*: prikazati odnos enciklopedije i znanstvene prakse tijekom vremena, enciklopedizma kao duhovnoga stava neke epohe, prepoznavanje sličnosti u raznim kulturnim i povijesnim sredinama te pitanja općih istina. Budući se enciklopedizam širi izvan autonomnoga znanstvenoga područja, u interdisciplinarnosti uspostavlja svoje znanstveno

područje, koje pretendira na to da bude samostalno. Potrebno je utvrditi koje je to područje, zbog novih prinosa leksikografiji i enciklopedistici, posebno kao nadgradnja suvremenoj hrvatskoj enciklopedici. Leksikografija i enciklopedika poseban su dokument znanstvene i stručne produkcije određenoga vremena, pokazatelj razine opće kulture i dosega znanja kao pečata jednoga vremena.

Časopis *Radovi* svojim priložima i usporednim analizama, u nepristranim valorizacijama unutar znanstvenih i stručnih područja, dao je trajan prinos području leksikografije i enciklopedistike, ali i kulture, povijesti, jezikoslovlja, pravne i crkvene povijesti, književne povijesti, umjetnosti, teologije i dr., u postavljanju svjetskih standarda unutar svoje znanstvene discipline.

DRAGICA VRANJIĆ-GOLUB